

1.

Elke week herhalen we hetzelfde, eeuwenoude gebaar. We breken brood en delen wijn. Een maaltijd als een metafoor. Wat die metafoor ons te zeggen heeft, daar kun je verschillende antwoorden op geven. Vandaag passeren er een aantal de revue in liedteksten en aan de hand van twee kunstwerken. We lezen ook een verhaal over een maaltijd. De mensen die ervoor zijn uitgenodigd, komen geen van allen opdagen en de heer des huizes besluit tot een radicaal andere gastenlijst...

2.

In 1979 maakte de Amerikaanse kunstenaar Judy Chicago het werk *Dinner Party*: uit protest tegen de kunstwereld die volgens haar veel te weinig aandacht had voor vrouwelijke kunstenaars ontwierp ze een driehoekige installatie van een tafel met drie lange zijden, gedekt voor drie maal dertien vrouwen die wat Judy betreft niet de erkenning hadden gekregen die ze zouden verdienen. Die dertien per tafeldeel was een knipoog naar Het laatste avondmaal van Da Vinci, waarop zoals u weet dertien mannen een maaltijd delen. De negenendertig vrouwen werden verbeeld door symbolen die waren verwerkt in het tafelgerei. Lange rijen vrouwen schijnen voor de deuren te hebben gestaan van de musea waar dit werk tentoongesteld werd. Natuurlijk kwam er ook kritiek. Dat had te maken met de vormgeving, maar ook met de selectie van de vrouwen, die op een na allemaal wit waren.

In 2018 maakte de Nederlandse kunstenaar Patricia Kaersenhout een nieuwe tafel. Haar werk noemde ze: *Guess who's coming to dinner, too?* Aan deze tafel waren allemaal vrouwen van kleur gerepresenteerd, uit alle delen van de wereld en uit allerlei tijdvakken ook. Het was de bedoeling van de maker om van deze tafel een object te maken dat steeds in ontwikkeling blijft. Bij elke expositie gebeurde er iets. Er borduurden vluchtelingvrouwen mee aan de tafellopers bijvoorbeeld; en naar aanleiding van gesprekken over transgenders werden er twee transvrouwen toegevoegd. De tafel is een uitnodiging om in gesprek te gaan. Wie hebben in onze samenleving een plek aan de denkbeeldige tafel?

Bij mij riep deze tafel de vraag op of onze 'dienst van de tafel' ook zo'n uitnodiging zou kunnen zijn. Viering van eucharistie. Ritueel van solidariteit, noemen we het. Beleven we dat zo? Scherpt het ritueel onze blik op de wereld? Wie wordt gezien, wie niet. Wie bepaalt wat er op tafel staat, wie er uitgenodigd wordt, wie trekken aan het kortste eind? *Guess who's coming to dinner, too*. Een prikkelende ondertitel voor de parabel over die we hebben gelezen.

3.

Het hoofdstuk waarin die parabel staat, begint met een genezingsverhaal. Het is sabbat en Jezus is uitgenodigd voor een maaltijd in het huis van een vooraanstaand Farizeeër. De aanwezigen debatteren over de Thora. Hoe moet je die begrijpen? En hoe kun je nu, ten tijde van de ellendige Romeinse bezetting, die Thora – en het visioen dat erin besloten ligt – vasthouden? Wat zou die Jezus daarover zeggen? Opeens verschijnt een man ten tonele die lijdt aan hongeroedeem. 'Is het geoorloofd om op Sabbat te genezen', vraagt Jezus de anderen. Immers, volgens de Thora mag je op Sabbat niet werken. Jezus geneest de man en dan volgt in de tekst een werkwoord dat in het Grieks een grondbetekenis heeft van losmaken en dat je bijvoorbeeld kunt vertalen als wegsturen, zoals de NBV21 doet – Jezus stuurde hem weg – , maar ook als 'hij laat hem in vrijheid gaan'. De man is verlost, van zijn hongeroedeem. Zo vertaald roept de opening van dit hoofdstuk de vraag op: waar is die sabbat eigenlijk voor? Om mensen vrij te maken, toch? Vrij van hun werk, dat ook. Maar vooral: vrij om menswaardig te leven. Een leven zónder honger, en mét de ruimte om zo nu en dan stil te staan en te genieten.

Gelukkig wie brood zal eten in het koninkrijk van God, horen we dan lezen. In de taal van de liederen die hier vaak klinken gaat het bij dat koninkrijk over ‘deze wereld anders’: de hoop op een wereld met brood en recht en waardigheid en liefde voor al wat leeft. Wat als dat stukje matze dat we elke week ontvangen, een voorproefje is van dat brood.

We lazen over een man die een maaltijd voorbereidde, maar de gasten die hij uitnodigde zegden allemaal af. Als zijn gasten niet komen, ontsteekt de man in woede. Zijn huis móet vol. Is dit een verhaal over een kleinzielige meneer die nogal slecht tegen afwijzing kan? Of doet hij ons denken aan die God over wie ook verteld werd dat hij zo nu en dan ontstak in woede, een man bij wie die dat koninkrijk hem aan het hart gaat. Zijn huis móet vol. Anders gezegd: deze wereld móet anders. De mensen die de urgentie van die uitnodiging het beste snappen, zijn die mensen die het water aan de lippen staat: de armen, de kreupelen, de lammen, de blinden uit onze parabel. De man die lijdt aan hongeroedeem. De mensen die aan den lijve ondervinden dat die wereld waar iedereen tot zijn recht kan komen, er nog niet is. Bedenkt u het maar voor vandaag: eilandstaatjes die alarm slaan op een klimaatop, slachtoffers van de toeslagenaffaire die roepen om systeemverandering, kinderen die geen toegang hebben tot de jeugdzorg ze nodig hebben.

Voor de Joden in bezet land moet dat gevoel van urgentie dat opklinkt uit dit verhaal, herkenbaar zijn geweest. Vechten tegen de Romeinen, een opstand, is dat dan de weg uit de ellende? Er waren er die het probeerden, maar de opstanden werden bloedig neergeslagen, en in het jaar zeventig verwoestten de Romeinen Jeruzalem. Als we ervan uitgaan dat het evangelie van Lukas is geschreven na deze gebeurtenissen, ontwaren we een tweede laag in het verhaal: de redenen die de genodigden opvoeren om niet te komen doen denken aan een passage uit het boek Deuteronomium. Daar staat dat wie een huis heeft gebouwd, een wijngaard heeft geplant of een vrouw heeft getrouwd, niet gerekruteerd mag worden voor het leger. Als je er even over nadenkt is dat eigenlijk wel een fraai staaltje satire: dat zijn immers precies die mannen die de leeftijd hebben om goede soldaten te zijn. Als je die niet mag oproepen... wie hou je dan over? Dat terwijl de kreupelen, de blinden en de lammen die wel aanschuiven aan tafel volgens de tekst van de Oorlogsrol, een van de bekende Dode-Zeerollen, juist niet onder de wapenen geroepen mogen worden [voor deelname aan de laatste oorlog, tussen de kinderen van het licht en de kinderen van het duister]. Moeten we dit verhaal dan lezen als een pleidooi om alleen vreedzaam voor een andere wereld te strijden? Ik weet het niet. Maar, ook in het licht van andere verhalen uit dit evangelie, lijkt het in elk geval een waarschuwing in die historische context: een gewapende strijd tegen de Romeinen, laten we daar in hemelsnaam niet meer aan beginnen.

Nu naar ons: resoneert dat gevoel van urgentie bij ons? Dat deze wereld anders moet, bedoel ik? Is dat een van de redenen dat we hier komen? *Brood van tranen om de wereld*, zingt een tafellied. Niet vrolijk, maar troostrijk kan het wel zijn – om samen uit te spreken dat je op iets anders hoopt. Om dat uit te zingen. Om dat te delen in een gebaar dat we ‘ritueel van solidariteit’ hebben gedoopt. Om in dat ritueel ook uit te drukken dat we geloven dat het anders kan. En dat we voor mogelijk houden dat die wereld er heel anders uit ziet dan wij ons nu kunnen voorstellen. Als een tafel vol onverwachte gasten.

4.

Tranen om de wereld? Natuurlijk valt er in deze wereld ook van alles te vieren en te genieten. En dat mag ook: sterker nog, dat is nou net de bedoeling! Wijngaarden planten, akkers aankopen, trouwen, of welke mooie plannen je ook maar hebt! Eet en drink en geniet – ook dat kun je mee horen klinken in de metafoer van de maaltijd. Het is je gegund. Maar laat het je niet zo opslokken dat je uit het oog verliest wie niet zoveel geluk heeft.

Met het delen van brood en wijn roepen we ook de verhalen in herinnering over de mens Jezus. Over hem wordt verteld dat hij at met Jan en alleman – en met *allevrouw* ook trouwens. En dat hij de avond voor zijn dood brood brak met zijn vrienden. Brood breken – of brood eten – is een uitdrukking die niet alleen staat voor maaltijd houden, maar het is ook beeldspraak voor Thora leren. Hij was als brood, zeiden mensen over hem. De wereld die hij zocht en die hij in zijn handelen ook zichtbaar maakte, was broodnodig.

Deze zomer zag ik een tentoonstelling van werk van Antony Gormley. Een van die werken bestaat uit boterhammen. Een heel vlak van witte boterhammen op een muur geprikt, waar het silhouet van een mens uitgehapt is¹. Je bent wat je eet, zou een interpretatie kunnen zijn. Maar ik moest ook gelijk denken aan het lied dat we zo zingen: *wie wil geven wat hij heeft, die zal leven opgegeten*. Of aan die dichtregel: *brood dat als een lichaam voedt*.

Ik wens ons dat we gevoed mogen worden. Letterlijk: brood genoeg voor iedereen. Maar ook in figuurlijke zin. Dat we mogen ontvangen wat we nodig hebben. En daar weer van mogen uitdelen. Dat ook – of misschien wel juist – een Ekklesia zo'n plek mag zijn.

¹ Link naar een VK artikel over de tentoonstelling van werk van Antony Gormley:
<https://www.volkskrant.nl/cultuur-media/omvangrijk-retrospectief-van-beeldhouwer-antony-gormley-in-museum-voorlinden~bae7bc52/>

Mocht die link niet goed openen: zoek online op de termen “Antony Gormley boterhammen”